

ÉRTEKEZÉSEK
A TERMÉSZET TUDOMÁNYOK KÖRÉBŐL.

KIADJA A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA.

A III. OSZTÁLY RENDELETÉBŐL

SZERKESZTI

SZABÓ JÓZSEF,

OSZTÁLYTITKÁR.

VI. KÖTET. I. SZÁM. 1875.

4-10
EMLÉKBESZÉD

SZÁRHEGYI GRÓF

LÁZÁR KÁLMÁN

L. TAG FELETT.

XÁNTUS JÁNOS

LEV. TAGTÓL.

(Felolvasta az Akadémia összes ülésén 1875. febr. 22.)

— ~~~~~ —
Árs 10 kr.
— ~~~~~ —

BUDAPEST, 1875.

A M. TUD. AKADÉMIA KÖNYVKIADÓ-HIVATALÁBAN.

(Az Akadémia bérházában.)

Eddig külön megjelent

É R T E K E Z É S E K

a matematikai tudományok köréből.

Első kötet.

- I. Szily Kálmán. A mechanikai hő-elmélet egyenleteinek általános alakjáról. Székfoglaló . . . . . 15 kr.
- II. Hunyady Jenő. A pólus és a polárok. A viszonyos polárok elve . . . . . 30 kr.
- III. Vész János A. Biztosítási kölcsön (új életbiztosítási nem) . . . . . 30 kr.
- IV. Kruspér István. A Schwerdt-féle Comparator módosított alkalmazása . . . . . 15 kr.
- V. Vész János A. Legrövidebb távok a körkúpon. Székfoglaló . . . . . 20 kr.
- VI. Tóth Ágoston. Az európai nemzetközi fokmérés és a körébe tartozó goedaetai munkálatok . . . . . 30 kr.
- VII. Kruspér István. A párisi meter-prototyp . . . . . 10 kr.
- VIII. König Gyula. Az elliptikai függvények alkalmazásáról a magasabb fokú egyenletek elméletére . . . . . 24 kr.
- IX. Murmann Ágost. Európa bolygó elemei, annak tíz első észlelt szembenállása szerint . . . . . 25 kr.
- X. Szily Kálmán. A Hamilton-féle elv és a mechanikai hő-elmélet második fő tétele . . . . . 10 kr.
- XI. Tóth Ágoston. A földképkészítés jelen állása, a mint az képviselve volt az antwerpeni kiállításon. Két táblával . . . . . 40 kr.

Második kötet.

- I. Murmann Ágost. Freia bolygó feletti értekezés . . . . . 70 kr.
- II. Kruspér István. A comparatorokról . . . . . 20 kr.
- III. Kruspér István. A vonásos hosszsmértékek összehasonlítása folyadékokban . . . . . 10 kr.
- IV. Feszt V. A közlekedési művek és vonalak . . . . . 30 kr.
- V. Murman A. Az 1861. nagy üstökös pályájának meghatározása . . . . . 40 kr.
- VI. Kruspér J. A párisi levéltári méter-rúd. . . . . 10 kr.

Harmadik kötet.

- I. Vész János Ármin. Adalék a visszafutó sorok elméletéhez. . . . . 10 kr.
- II. Konkoly Miklós. Az ógyallai csillagda leírása s abban történt napfoltok észlelése néhány spectroscopicus észlelés töredékeivel. 1872. és 1873. Két táblával. . . . . 80 kr.
- III. Kondor Gusztáv. Emlékezés Herschel János k. tag fölött . . . . . 10 kr.
- IV. B. Eötvös Loránd. A rezgések intenzitása, tekintettel a rezgési forrásnak és az észlelőnek mozgására . . . . . 15 kr.
- V. Réthy Mór. A Diffractio elméletéhez . . . . . 12 kr.
- VI. Martin Lajos. Az erőműtani csavarfelületek. — A vízszintes szelkerék elmélete. Két értekezés . . . . . 1 frt

ÉRTEKEZÉSEK

A

TERMÉSZETTUDOMÁNYOK KÖRÉBŐL.

KIADJA

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA.

HATODIK KÖTET.

A III. OSZTÁLY RENDELETÉBŐL

SZERKESZTI

SZABÓ JÓZSEF,

OSZTÁLYTITKÁR.

BUDAPEST, 1877.

A MAGYAR TUD. AKADÉMIA KÖNYVKIADÓ-HIVATALA.

(Az Akadémia épületében.)

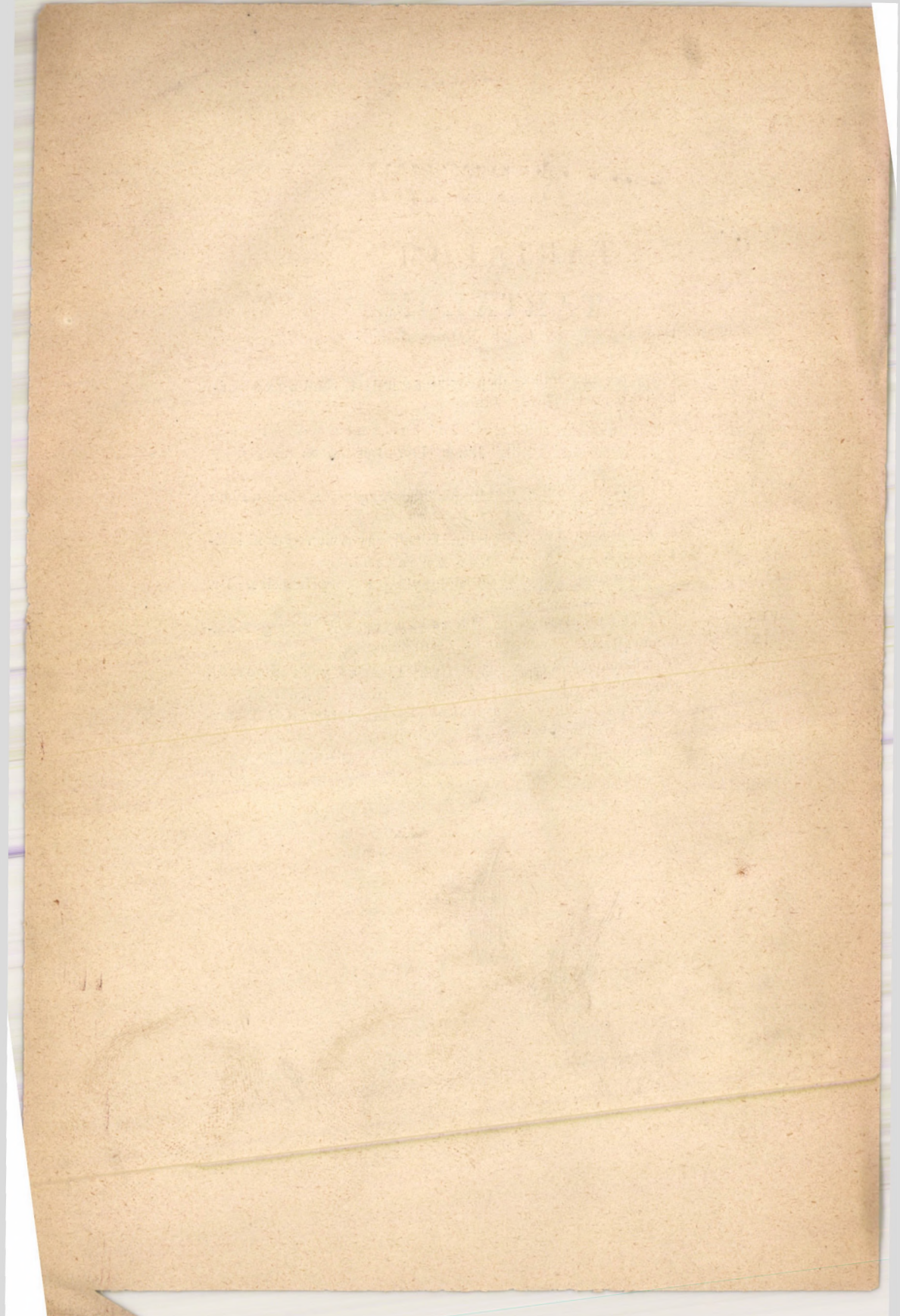

TARTALOM.

- I. Szám. Emlékbeszéd gr. Lázár Kálmán felett. Xántus János tól.
- II. » Dorner József emléke. Kalchbrenner Károlytól.
- III. » Emlékbeszéd Török János lev. tag felett. Érkövy Adolftól.
- IV. » A súly- és a hő állítólagos összefüggéséről. Schuller Alajostól.
- V. » Vizsgálatok a kolozsvári m. k. tud. egyetem vegytani intézetéből. Dr. Fleischer Antaltól.
- VI. » A konyahinai meteorkő mennyileges vegyelemzése. Dr. Than Károlytól.
- VII. » A színérvészről indirect látás mellett. Dr. Klug Nándortól.
- VIII. » Egy felszíni Hypogaeus. Hazslinszky Frigyesről.
- IX. » A margitszigeti hévforrás vegyi elemzése. Than K.
- X. » Öt közlemény a m. k. egyet. vegytani intézetéből. Előterjeszti Than K.
- XI. » A kőzetek tanulmányozásának módszerei stb. Dr. Koch A.
- XII. » Nyolcz közlemény a m. k. egyetem vegytani intézetéből. Előterjeszti Than K.
-

EMLÉKBESZÉD

SZÁRHEGYI GRÓF

LÁZÁR KÁLMÁN

L. TAG FELETT.

XÁNTUS JÁNOS

LEV. TAGTÓL.

(Felolvasta az Akadémia összes ülésén 1875. febr. 22.)

BUDAPEST, 1875.

A M. TUD. AKADEMIA KÖNYVKIADÓ-HIVATALÁBAN.

(Az Akadémia bérházában.)

EMLÉKBESZÉD

SZÁRHEGYI GRÓF LÁZÁR KÁLMÁN M. TUD.
AKADÉMIAI L. TAG FELETT.

Mélyen tisztelt összes ülés !

Gróf Lázár Kálmán — kinek emlékezetét megírni, osztályom megbízásából az én kötelességemmé vált, — született családja birtokán Benczenczen, Hunyad megyében, 1827-iki Május 27-én.

Atyja gr. Lázár Benedek kamarás, Alsó-Fehérmege főispánja volt; s anyja gr. Bethlen Mária keresztes hölgy.

Első nevelését a szülei háznál kapta, később Enyeden, a hol atyja főispáni székhelye volt; s már itten általánosan feltűnt az ifju éles esze, jó tanulása, s példás magaviselete által.

A felsőbb iskolákat Kolozsvárra ment végezni, hol az ifjukor gondnélküli és boldog éveit töltötte kedves rokona, gr. Lázár Miklós körében.

Iskolai tanulmányai közt különös előszeretetet és gondot fordított a természettudományokra, a mint későbbben egy iratában is mondja a következő szókkal: »mióta gondolkozni kezdettem, keblemre öleltem a természetet, azt tanulmányozni és fürkészni legnagyobb élvezetem volt, s azután is híven ápolám, mert azon meggyőződésemm volt, hogy ez a tudomány van arra hivatva, hogy az emberiséget elévigye, és mivelődését elélegelje. És ha én ezen nagy műhez csak egy szemernyivel hozzá járultam, hazám iránti kötelességemet megtettem.«

Kolozsvárott Torma Károly, Bethlen Miklós, Gyulai Pál, Szilágyi Sándor tanulótársai voltak, s együtt *olvasókört* alakítottak, melyben lapokat és újabb írók munkáit hordat-

ták, saját költségeiken. Ezentul maguk is irogattak, s ily dolgozataikat egymásnak felolvasták és megbirálták.

Ekkor már Lázár Kálmán a szépirodalmi lapokban is kezdett irogatni beszélyeket. Legelső ily beszélye az akkori »Pesti Divatlap«-ban jelent meg, s a szerkesztő dicsérő előszóval közölte.

1848-ban, épen a mint a jogot végezte, a szerbek lázadása már teljes folyamatban volt, s így ő is a lelkesedés általános áramlatát követve, a nemzetőrök közé lépett; hol ugyan kitüntette magát békés vitézségben és harczias szónoklatokban; azonban a csaták napjai már bekövetkezhén, átlátta, hogy a nemzetőrség igen szűk kör az ő aspirációi számára; s hogy hazája iránti lángoló szeretetét kellőleg kitüntethesse — hazament ekkor már özvegy édes anyjához, s beleegyezését kérte, hogy a honvédseregbe léphessen.

Anyja sehogy sem engedte, hogy a 18 éves, gyenge alkatu s kényelemhez szoktatott fiu, a honvédelet sanyaruságaiba rohanjon, s így az ifju, ki anyját külömben nagyon szerette, felmondta ezuttal az engedelmességet, Pestre utazott, s belépett mint közhonvéd az akkor épen alakuló egyik Perczel csapatba, s nemsokára része volt csatában is.

Utóbb már mint tiszt Földváry ezredes alatt szolgált, s végül Dembinski tábornok mellé volt beosztva, mert meglehetősen beszélt a franczia nyelvet.

Schulz Bodog, emlékirataiban kitünőleg emlékszik Lázár Kálmán szolgálatairól, s a »Honvéd« katonai szaklapunk szinte közölte hasábjain ezen dicséretes feljegyzéseket.

A világozi napokkal ő is törökföldre menekült, s nevezetesen Viddinben tartózkodott egy ideig, hol Egressy Gáborral egy sátorban lakott. Azonban az Izlámra áttérni nem akart, s így hazajött, és a temesvári parancsnokságnál magát önként jelentette, hol pár holnap fogság után sorozás alá állíttatott.

Innét nagy bajjal, és pártfogók segélye által menekülven, Kolozsvárra ment anyjához, hol nagy befolyásu rokonok mindenáron kormányhivatalba akarták elhelyezni. Ő azonban határozottan ellentállott minden efféle csábításnak,

s multjával és lelkiisméretével nem tudta összeegyeztetni, hogy hazája érdekei ellen szolgáljon.

Visszavonult birtokára, melyet az oláhok csaknem egészen elpusztítottak, s ezt kezdé rendbe hozni, s felperzselt épületeit kölcsönvett pénzekkel újból felépíteni. Egyszersmind egy kötetet írt ekkor törökországi élményeiről, mely megis jelent, de őt ezért tüstént befogták, s a Gyula-fehérvári casamatákba elzárták.

Néhány holnapi fogságából befolyásos barátainak sikerült őt kiszabadítani, de egészsége nagyon megromlott, s ezt helyreállítandó utazott a borszéki fürdőbe.

Itt látta és ismerte meg Simén Amália kisasszonyt, az ismeretségből kölcsönös vonzalom fejlődött ki, s egy év múlva egybeis keltek.

Első házassági éveit nejének, az irodalomnak, és gazdaságának szentelte, s sokat írt az akkori szépirodalmi lapokba a Délibábba és divatlapokba, s boldogan teltek napjai.

Otthonában több ismert nevű író látogatta meg, mint például Jókai Mór, ki Lázár Kálmánnal utazta be a székelyföldet is; aztán Szász Károly és sokan mások. Én magam is, Frivaldszky Imre, Dr. Szabó József, és Patterson Arthur angol utazó társaságában meglátogattam Lázár Kálmánt Benczenczen, hol valóban nagy vendégszeretettel fogadott bennünket, kedves nejével együtt.

Szenvedélyes vadász lévén, ez felébresztette már korán benne azon vágyat, hogy a mit lő, azt kitömve is birhassa. Így nemsokára egy egész muzeuma lett, nagy költséggel szerzett be hiányzó állatokat, s még nagyobb költséggel készítette ki és állíttatta fel a már meglevőket, — s halálával e gyűjtemény több mint 2000 madárból, s 8000 madártojásból áll, közte igen nevezetes és értékes példányok, s hozzá még a nagybecsű, reá vonatkozó európai ornithologiai és zoológiai irodalom.

Benczenczen tartózkodása idejében a Siebenbürgischer Verein für Naturwissenschaften folyóiratában több, általános feltűnést okozott állattani cikkeket írt, úgy a kolozsvári muzeumegylet füzeteiben is, és számos külföldi — különösen német — havi folyóiratokban és heti lapokban. Nagyobb fel-

tünést okozott néhány czikke az *über Land u. Meer* czimű folyóiratban, melyből német tudományos lapokba is átvétettek.

Ekkori munkásságának legmaradandóbb emléke kétségkívül a *Lég urai* mely kezdetben nagyobb szabásúnak terveztetett, azonban fájdalom a kellő részvét hiánya miatt csak 6 füzetbe szorítottatott össze. De ezen 6 füzet kétségkívül oly helyen áll a magyar ornithologiai irodalomban, miként eddigelé még semmi munka sem közelíthette meg. A ragyogó s mégis tisztán magyar nyelvezetű, a tudományos s mégis mindenki által érthető munka, azon valóban kevesek közé tartozik, melyet a legkomolyabb tudós, a gyermek, vagy bármely nő is élvezettel olvas, s belőle mégis mindenki tanul.

Nem száraz, diagnosisokkal untató munka ez, de az illető állat életmódja, szokásai, családi gondjai, és örömeinek ismertetése, — úgy azon csudálatos ösztönszerű működések elősorolása, melyeket az állatok érvényesítenek a létérti küzdelem közt. Minden költői felfogással, s magasabb ihlettel úgy adatik elő, hogy a természetrajz egészen más oldalról tárul fel előttünk, mint a hogy azt tanulni különben megszoktuk.

Korunkban minden mivelt nemzet, állattani irodalmában felette méltányolja a sikerült biographicus ismertetéseket, minthogy azok ismeretet, gyakorlati észlelést, és életbevágó buvárlatot igényelnek.

Ezért áll Németországban mindkét Brehm biographicus ornithológiája oly meleg — mondhatnám — kegyeletben, s ezért mondta egy oly államférfiu és nagy politikai lángész is, mint Dizraeli: hogy Audubon »amerikai madarak biográphiája« czimű könyve, egyik legkedvesebb és tanuságosabb olvasmány lesz, míg csak az angol nyelv a világon létezni fog.

Hazánkban igen kevesen vannak, kik zoológiával, s még kevesebben kik különösen az ornithológiával foglalkoznak, s az ember azt hinné, hogy ezen kevesek — kik ezen szép és nemes, de felette háladatlan foglalkozásra szentelték magukat, tárt karokkal és örvendőve fogadnak oly jelenséget — ugyis igen szegény — zoologiai irodalmunkban, mint

a Lég urai s Lázár egyéb hason modorban és irányban írt czikkei.

Azonban azon furcsa jelenséget kellett tapasztalnunk, hogy míg másutt épen a szakemberek üdvözlnek legnagyobb elégtételként egy munkát, mely a szaknak valódi dísz; nálunk épen a zoologia közé sorakozott egyének közt találkoztak olyanok, kik a társadalmi téren úgy, mint tárczaczikkekben legjobban ocsárolták Lázár Kálmán munkáit, noha — valljuk be őszintén — ezek nemcsak valódi irodalmi de zoologiai nyereségek voltak.

Nagy hálával tartozom a III. osztálynak, hogy engem volt szives megbízni Lázár Kálmán emlékezetének megírásával, mert így alkalmam nyílik neki elégtételt nyújtani — ki mindenkit szeretett, soha sem bántott senkit, mindenki érdemét elismerte, örült szaktársai kitüntetésén, senki dicsőségét sem irigyelte, — s őt mégis oly sokan bántották, sőt uton utfélen azt is reáfogták, hogy dolgozatai nem egyebek fordításnál.

Úgy hiszem a nagy olvasó közönség ellenében nem szorult Lázár Kálmán védelemre, de szabadjon mégis megemlítenem, miként nekem épen az ornithologiai biographia volt mindig legkedvencebb tanulmányom, s a mi e téren a világirodalomban legjelesb megjelent, ismerem, s könyvtáramban is van. A vád constatirozhatása végett igen sok összehasonlítást tettem, éppen azon művekben, melyekhez Lázár Kálmán hozzáférhetett, — de tiszta lelkiismerettel elmondhatom, hogy a vád minden alapot nélkülöz.

Egy tudomány, mely számtalan nemzedék előtt, már Buffon és Cuvier korában a fejlettség tekintélyes fokán állott, s melynek speciális irodalma közel 30 ezer kötetből áll, megfogja mindenki vallani — nem hozhat létre új termékeket a nélkül, hogy ismételésekbe ne bocsátkozzék. S mondhatom, egyedül ily ismételések fordulnak elő Lázár Kálmán munkáiban, de ezek is egészen más oldalról vannak megvilágítva, egészen más felfogással, s úgy adva elő, hogy bizvást eredetinek ismerheti el nem csak a jó barát, de az elfogulatlan ellenfél is.

De még akkor is, ha ezen sok oldalról felhozott vád állana, Lázár Kálmánnak érdeme marad, hogy hazánk irodalmába a zoologia ezen legtanuságosabb részét átültette, s meghonosította.

Az Akadémia elismeréssel tartozhatik ezen irodalmi ág ily változatos, és mondhatnám — bőséges műveléseért; s szeretem hinni, hogy egykor, ha hazánk oda juthat isten segédelmével, hogy a stáбилitást élvezheti, s az országban kevesebb lesz a politikus s politikai olvasmányokkal foglalkozó, — elfog érkezni az idő is, mikor Lázár Kálmán munkái a legvonzóbb és legélvezetesebb olvasmányok közt foglalandnak helyet, s kevés család házi tűzhelyéről fognak hiányozni.

Hogy a m. tud. Akadémia is kellőleg méltányolta Lázár Kálmán irodalmi érdemeit, az által tanúsította, hogy őt már 1865-ben irodalmi működése delén, levelező tagjául megválasztotta, s így a legnagyobb kitüntetésben részesítette, mely magyar embert életében érhet.

Ugyanezen időben adta ki a természetbarátok és vadászok évkönyvét, mely kivétel nélkül az egész sajtó által kedvező fogadtatásban részesült; s a szintén ez időben keletkezett *ujkorszak* című lapban nemcsak egyik legszorgalmasb dolgozótárs volt, de a szerkesztésben is tevékeny részt vett, — valamint már előbb 1864-ben Dózsa Dániel kolozsvári lapjába is sokat dolgozott.

Azután a Deutsch által kiadott Pesti lapnak volt egyik szerkesztője; de onnét nem sokára visszavonulván a Pesti naplónál működött mint rendes munkatárs; — s Bérczy Károly halála után a Vadász és Versenylapot is egy évig szerkesztette. 1869-ben, az akkori országgyűlés 3-ik ülészá-
kában Hátszegről megválasztatott a lelépett gr. Khuen helyébe képviselőnek. Ezen állást azomban kevés hivatottsággal, s még kevesebb sikerrel viselte; noha rendkívül vágyott utána. A nemsokára bekövetkezett új választásoknál az irodalom szerencséjére, ki is maradt; de szegény Lázárra ezen esemény oly lelki hatással volt, hogy betegen, meghasonlott kedélylyel, s meg lehetős sok embergyűlölettel keblében ment vissza Erdélybe, hova családja már elébb leköltözött.

Ott sokáig igen kétségbeejtő kedélyben volt, de végre gyermekei szerető körében, s tulajdósa s képzelhetlen türelmü neje igyekezete anyira visszaadta őt az életnek, hogy újra dolgozni kezdett, s ez időben irta meg az összes sajtó által oly nagy tetszéssel fogadott *A szabad természetből* című munkáját. A lapok akkor kivonatokat közöltek belőle, s ajánlták is mint kitűnő olvasó könyvet az iskolák számára.

Mig *A szabad természetből* című jeles munkáján dolgozott, azalatt a Fővárosi lapokban, a *Természetben*, a *Hazánk és Külföldben*, a *Vasárnapi Ujságban*, a *Vadász és Versenylapban*, a *Nők munkakörében*, a *Figyelőben*, *Bazárban*, a *Családikörben*, sőt a német *Waidmanban* is igen érdekes és vonzó természetrajzi cikkeket irt, melyek száma meghaladja az 50-et.

A jelenlevők közt bizonyosan sokan lesznek, kik ezen szép cikkek egyikét vagy másikat olvasták, s bizonyynyal kedvesen fognak visszaemlékezni, ha felsoroljuk ezen érintett cikket legjelesbjeit, ilyen például:

A »Fővárosi Lapok«-ból:

- Egy szeretetre méltó lény.
- Tarka képek.
- Uti napló tárczák.

A »Vadász és Verseny« lapokból:

- Szárnyas bohóc.
- Vadgalambjaink.
- Nyulaink tartzkodása.
- Vadállományunk.

A »Nők munkaköréből«:

- A nők és a természettudomány.
- A kerti lombár.

A »Figyelőből«:

- Hogyan kell tudományról népszerűen írni.

A »Bazár«-ból:

- A halál hírnöke.

»M. O.« és »Nagyvilág«-ból:

- Egy gnom az állatvilágból.
- Szükséges-e a madarakat védeni?
- A hőrcsők.

A »Természet«-ből :

- A barlang lakosai.
- A bíbicz.
- A világkiállításról.
- A csóka.
- A fűzfa.
- A Duna óriásai.

A »Családi kör«-ből :

- Egy boldog király.

A »Waidman«-ból :

- Der Scombrifang.
- Handils gevere.
- Die Vögel in der Natur. stb. stb.

E közben felső Fehérmegye árvaszéki elnökének megválasztatván, Erzsébetvárosba költözött, s halála napjáig ottan élt hivatalának és szakadatlan irodalmi munkásságának. Én magam is meglátogattam ez időben, nagyon megöregedett, legalább 15 évvel idősbnek nézett ki, mint valóban volt, különben visszavonulva élt családja körében, de általános tisztelet és szeretet környezte. — Mint neje beszélte, sokszor egész éjeken át írt, s nem egyszer találta a grófné még reggel is a írósztalnál.

Ezen utolsó munkásságának eredménye egy nagyobb munka *Természeti tanulmányok* czimmal, mely úgy hiszem a Szent-István-társulatnál van.

Ezentul a Légurainak folytatásaként *Fenn a légben, lenn a földön* czim alatt több magyarországi madarak, és emlősök életmódját, s háztartási gazdaságát írta meg, a töle már megszokott vonzó modorban. Ezen munka Légrády testvéreknél volt megjelenendő, s úgy hiszem megis fog jelenni, habár csonkán is, mert az utolsó cikkek befejezve nincsenek.

Erzsébetvárosi magányában írta *A hasznos és kártékony állatainkról* czimű művét is, melynek I. kötete már megjelent a szt.-István-társulat kiadásában.

Kell, hogy megemlítsem még, miként az országos gazdasági egyesület ajánlatára a m. k. földművelési és gazdasági miniszter, Lázár Kálmánt küldte fel Bécsbe, a világkiállítás alkalmával tartott gazdasági és erdészeti nemzetközi congres-

susba, Magyarország egyik képviselőjéül. Ezen alkalmából egy specialis missioja is volt, a mint maga Lázár mondá a mezőgazdasági és kerti kártékony állatok elpusztítási módjának tüzetes megvitatása, de erről beadott jelentése ha ilyen egyáltalán létezik, nem ismeretes. Csak a Fővárosi lapokban jelent meg Lázártól ez érdemben egy tárczacikk, mely azonban ottani működéséről kielégítő tudomást nem nyújt.

Bécsbe tett kirándulása után ismét Erzsébetvárosban folytatta működését, s üres idejét irodalmi munkásságnak szentelte. Ezen munkásságának eredménye kéziratban az özvegy grófné birtokában van, s névszerint a következőkből áll:

I. Egy monographia a Saskeselyről.	
II. Ős idő és jelenkor	} két fejezet a Természettudományi tanulmányok czimű művéhez.
III. Téli virány	
IV. Magyarország gerinczes állatai. I. köt. tökéletesen készen van sajtó alá.	

Ebből áll tökéletes vázlata irodalmi munkásságának.

Mult évi február 14-én a hosszas éjjelezés által kimerülve, s nyomasztó anyagi heyzetének gondjai közt — tört lélekkel ágyba feküdt, s 13 nap múlva február 27-én — a minden körülmények közt hűséges nejének karjai közt meghalt. Halála csendes volt, gyermekeit szőlította, egypár barátját említette, egy halk köhögés — s megszűnt élni.

Előadásom kezdetén említettem, de csak röviden, egybekelését nejével. Befejezésül szabadságot veszek most magamnak e tárgyra vonatkozólag gróf Lázár Kálmán nemes lelkű özvegyétől egy levelet közölni, annál is inkább, mert a levél lehető gyengédséggel bepillantást enged nemcsak a grófné nemes szívvilágába, de Lázár Kálmán családi életébe is.

A grófné levele szórul szóra így hangzik:

»A mi egybekelésünket csakis kölcsönös szeretet és becsülés kötötte. — Anya lettem 7 fiu és 3 leánygyermeknek; s 22 évig éltem véle a legnagyobb, s soha meg nem szakított egyetértésben, sok bánatos napját vigasszal enyhítettem, s

homloka redőit csókjaimmal simítottam. Hive voltam minden körülmények közt, s az irodalmi pályán lelkesítője — ezt dicsekvés nélkül leirhatom,»

»De ő is az utósó perczig forrón szeretett, ezt hiszem, ezt tudom.«

»Azonban fájdalom az élet anyagi oldalával nem sokat törődött. Sokat áldozott mindenre, s mindig erején felül és számítás nélkül.

»Áldott jó férj, Atya, barát, és ember volt, ezt mondhatom.«

»Áldott legyen az ő emléke, kit anyira szereték. S ha van egy más élet, úgy egyedüli vigaszom, hogy őt viszontlátni fogom, és szeretni is, — őt, ki annyira ragaszkodott hozzám utósó óráiban is, s kit életemmel mentettem volna ki a halál torkából — ha tehetem.

É R T E K E Z É S E K

a természettudományok köréből.

Első kötet. 1867—1870.

	Ára
I. Az Ozon képződéséről gyors égéseknél. A polhorai sósforrás vegyelemzése. Th a n Károlytól (1867.)	12 kr.
II. A közép idegrendszer szürke állományának és egyes ideggyökök eredeteinek tájviszonyai. L e n h o s s é k Józseftől (1867.)	12 kr.
III. Az állattenyésztés fontossága s jelenlegi állása Magyarországon. Z l a m á l Vilmostól (1867.)	30 kr.
IV. Két új szemmérészeti mód. J e n d r á s s i k Jenőtől (1867.)	70 kr.
V. A magnetikai lehajlás megméréseiről. S c h e n z l Guidótól (1867.)	30 kr.
VI. A gázok összenyomhatóságáról. A k i n Károlytól (1867.)	10 kr.
VII. A Szénéleg-Kénegről. Th a n Károlytól (1867.)	10 kr.
VIII. Két új kénsavas Káli-Kadmium kettősségnek jegeczalakjairól. K r e n n e r G. Sándortól (1867.)	15 kr.
IX. Adatok a hagymáz oktanához. R ó z s a y Józseftől (1868.)	20 kr.
X. Faraday Mihály. A k i n Károlytól (1868.)	10 kr.
XI. Jelentés a London- és Berlinből az Akadémiának küldött meteoritekről. S z a b ó Józseftől (1868.)	10 kr.
XII. A magyarországi egyenesrőpüek magánrajza. F r i v a l d s z k y Jánostól (1868.)	1 frt 50 kr.
XIII. A féloldali ideges főfájás. F r o m m h o l d Károlytól (1868.)	10 kr.
XIV. A harkányi kénes viz vegy-elemzése. Th a n Károlytól (1869.)	20 kr.
XV. A szulinyi ásványviz vegyelemzése. L e n g y e l Bélától (1869.)	10 kr.
XVI. A testegyenészet újabb haladása s tudományos állása napjainkban, három kiválóbb köresettel felvilágosítva. B a t i z f a l v y Sámuelről (1869.)	25 kr.
XVII. A göröcs alkalmazása a közzetanban. K o c h Antaltól (1869.)	30 kr.
XVIII. Adatok a járványok oki viszonyaiboz R ó z s a y Józseftől (1870.)	15 kr.
XIX. A silikátok formulázásáról. W a r t h a Vinczétől (1870.)	10 kr.

Második kötet. 1870—1871.

I. Az állati munka és annak forrása. S a y Móricztól (1870)	10 kr.
II. A mész geologiai és technikai jelentősége Magyarországon. B. M e d n y á n s z k y Dénestől (1870.)	20 kr.
III. Tapasztalataim a szeszes italokkal, valamint a dohánynyal való visszaélésekről, mint a láttompulat okáról. H i r s c h l e r Ignácztól (1870.)	80 kr.
IV. A hangrezgés intenzitásának méréséről. H e l l e r Ágostól (1870.)	12 kr.
V. Hő és nehézkedés. G r e g u s s Gyulától (1870.)	12 kr.
VI. A Ceratozamia himsejtjeinek kifejlődése és alkatáról. J u r á n y i Lajostól (4 táblával, 1870.)	40 kr.
VII. A kettős torzszülés bonczana. S c h e i b e r S. H.-tól B u k u r e s t b e n . 4 könyomatu ábrával.	30 kr.
VIII. A Pilobolus gombának fejlődése- és alakjairól. K l e i n Gyulától. Két táblával.	15 kr.
IX. Oedogonium diplandrum s a nemzési folyamat e moszatnál. J u r á n y i Lajostól	35 kr.
X. Tapasztalataim az artézi szökőkutak furása körül. Z s i g m o n d y Vilmostól	50 kr.

	Ára
XI. Néhány Floridea Kristalloidjairól. Klein Gyulától. (Egy tábl.)	25 kr.
XII. Az Oedogonium diplandrum (Jur.) termékenyített petesejt-jéről Jurányi Lajostól	25 kr.
XIII. Az esztergomi burányrétegek és a kiscelli tállyag földtani kora. Hantken Miksától	10 kr.
XIV. Sauer Ignác emléke. Dr. Poor Imre l. tagtól	25 kr.
XV. Górcsövi közetvizsgálatok. Koch Antaltól	40 kr.

Harmadik kötet. 1872.

I. A kapaszkodó hajózásról. Kenessey Alberttől	20 kr.
II. Emlékezés Neilreich Ágostról. Haszlinzsky Frigyesről	10 kr.
III. Frivaldszky Imre életrajza. Nendtvich Károlytól	20 kr.
IV. Adat a szaruhártya gyurmájába lerakodott festanyag ismeretetéséhez. Hirschler Ignácztól	20 kr.
V. Közlemények a m. k. egyetem vegytani intézetéből. Dr. Fleischer és Dr. Steiner részéről. Előterjeszti Than Károly	20 kr.
VI. Közlemények a m. k. egyetem vegytani intézetéből, saját maga, valamint Dr. Lengyel és Dr. Rohrbach részéről. Előterjeszti Than Károly	10 kr.
VII. Emlékbeszéd Flór Ferencz felett. Dr. Poor Imrétől	10 kr.
VIII. Az ásványok olvadásának új meghatározási módja. Szabó Józseftől	16 kr.
IX. A gombák jelleme Haszlinzsky Frigyesről	10 kr.
X. Adatok a zsírfelszívódáshoz. Thannoffer Lajostól	60 kr.
XI. Adatok a madárszem fésűjének szerkezetéhez és fejlődéséhez. Mihálovics Gézától	25 kr.
XII. A vese vérkeringési viszonyairól. Högyes Endrétől	50 kr.

Negyedik kötet. 1873.

I. A magyar gombászat fejlődéséről és jelen állapotáról. Kalchbrenner Károlytól	25 kr.
II. Az Aethyloxalátnak hatásáról a Naphtylaminra. Balló Mátyástól	10 kr.
III. A salvinia natans spóráinak kifejlődéséről. Jurányi Lajostól	20 kr.
IV. Hyrtl Corrosio-anatomiája. Lenhossek Józseftől	10 kr.
V. Egy új módszer a földpátok meghatározására közetekben. Szabó Józseftől	80 kr.
VI. A beocsini márga földtani kora. Hantken Miksától	10 kr.

Ötödik kötet. 1874.

I. Emlékbeszéd Kovács Gyula fölött. Gönczy Páltól	10 kr.
II. Magyarország téhelyröpiinek futonczféléi. Frivaldszky Jánostól	40 kr.
III. Beryllium és aluminium kettős sók. Welkov Sándortól	10 kr.
IV. Jelentés a Capronamid előállításának egy módjáról. Fabinyi Rezsőtől	10 kr.
V. Időjárási viszonyok Magyarországon 1871. évben; különös tekintettel a hőmérsékre és csapadéokra. 7 táblával. Schenzl Guidótól	50 kr.
VI. A Nummulitok rétegzeti (stratigraphiai) jelentősége a délnyugati közép-magyarországi hegység ó-harmadkori képződményeiben. Hantken Miksától	20 kr.
VII. A vizből való élet- és vagyonmentés és eszközei. Kenessey Alberttől	20 kr.
VIII. Adatok a látahártya-maradvány kórodai ismeretéhez. Hirschler Ignácztól	15 kr.
IX. Tanulmány a régi zsidók orvostanáról. Dr. Rózsay Józseftől	25 kr.
X. Emlékbeszéd Agassiz Lajos k. tag fölött. Margó Tivadtól	15 kr.